

RÉSZLETEK HEGEDÜS ANDRÁS UTOLSÓ KÖNYVÉBŐL (Intelmek a túlélőknek. Budapest, 1999.)

A szerencse forgandó

Életem egyik legfontosabb tapasztalatát Montesquieu fogalmazta meg:

„A jószerencse jobban összezavarja az embert, mint a balszerencse, mert a balszerencse figyelmeztet, a jószerencse elfeledkeztet”

(Kürthy Pál: Montesquieu hagyatékából. Officina Könyvkiadó. Budapest, 1943. 25. old.)

Az, amit a köznép az életben jószerencsének tekint, engem rossz útra vitt. Amit rossznak, szerencsétlenségnek tekintett: letartóztatásomat, börtönbüntetésre ítélésemet (szegény anyám, akinek a családjában börtönviselt ember sohasem volt, s aki nagyon szeretett, amikor szökésem után a csendőrök kerestek, úgy sóhajtott fel: „Inkább meghalt volna!”), pártból való kizárásom, egyetemi előadásaim letiltása, a miniszterelnökség átadása Nagy Imrének, mind-mind nemesebbé tett. Amiért a köznép irigyelt, az csak rontott jellememen. 1945-ben az Ideiglenes Nemzetgyűlés legfiatalabb tagja lettem. Fogalmam sem volt, mit kell tennem, amikor a mezőgazdasági szövetkezeti osztály vezetésével bíztak meg a pártközpontban. Nem is sejtettem, hogy én leszek a felelős a tömeges kollektivizálásért. Később a Politikai Bizottság legfiatalabb tagjaként kivívtam a sértett nemzet gyűlöletét. 1956-ban, mint a Nagy Imrét felváltó miniszterelnök elértem, hogy az utca népe nyílt demonstrációval lemondásomat követelje: „Gerő, Hegedüs, mondjon le!” – hangzott az utcán. A rossz szerencsék sorozatának köszönhetem, hogy én, én vagyok, és hogy egész életemért nem kell szégyellnem magamat, legfeljebb életem egy-egy „szerencsés” korszakáért.

Mulasztásom

„Sokszor minden elkövetett bűnnél nagyobb bűn az: ha valamit elmulasztunk megtenni.”

(Szabó Dezső: A magyar káosz. Pamfletek. Szépirodalmi Könyvkiadó. Budapest, 1990. 51. old.)

Ez jellemzi egész életemet. Nem annyira azért van lelkiismeret-furdalásom, amit elkövettem, hanem amit elmulasztottam elkövetni. Legjellemzőbb példa erre talán a „Zöld-ügy”. Elhallgathatnám, hogyan éltem át Zöld Sándor drámáját, s hogy azóta is örökösen él bennem a lelkiismeret-furdalás, amiért nem követeltem az

igazság kiderítését. Beletörődtem abba, hogy minden kiadványban úgy szerepeljen a tragédia, mintha Zöld maga irtotta volna ki a családját, és utána öngyilkosságot követett volna el. Beletörődtem abba, hogy az úgynevezett párttisztaságért felelős bizottság, „a négyes” szőnyeg alá söpörje az egészet, holott majdnem biztos, hogy Zöld Sándort és családját az Államvédelmi Hatóság ölte meg. Ilyen Zöld-ügy nem egy akadt az életemben.

A múlt bűnei nem téríthetnek el az igazság keresésétől

Amikor már mint szociológus ismertté lettem, és a Közgazdasági Egyetemen több száz hallgatóm figyelte és helyeselte okfejtésemet, sokan – minden rossz szándék nélkül, sőt a legjobb akarattal – azt kérdezték: „Rákosi utolsó miniszterelnöke” hogyan vállalhat ilyen szerepet. Nyíltan erkölcsi halottnak bélyegeztek. Akkor Marcus Aurelius szavaival válaszoltam:

*„Tévedtem, tudom,
de nem való, hogy a jó s igaz fele törve
lábam ma is a múlt botlás kolonca kösse.”*

(Victor Hugo: Írás 1846-ból. Örök barátaink. II. Szépirodalmi Könyvkiadó. Budapest, 1958. 549. old.)

Ködképek

„Négyfajta ködkép tartja hatalmában az emberi elmét. Érthetőség kedvéért a következő nevekkel ruháztuk fel őket: először a törzs ködképei, másodsor a barlang ködképei, harmadszor a piac ködképei, negyedszer a színpad ködképei.”

(Francis Bacon: Novum Organum 1. és Új Atlantis. Művelt Nép Kiadó. Budapest, 1954. 33. old.)

Bacon az embereken uralkodó egyik legfontosabb ködképet, a hatalmat figyelmen kívül hagyja. A hatalom: a nő hatalma a férfi felett. A férfi hatalma a nő felett. Hadvezéreké a katonákon. A forradalmároké az embereken, akiknek jót akartak, de akikre csak romlást hoztak.

Aforizmák

Írásaimra sokszor kaptam azt a vádat, hogy hamisítok, szépítok vagy ellenkezőleg, eltorzítom az eseményeket. Nem tudom ezt cáfolni, legfeljebb Montaigne beismerő tagadását vállalhatom magamra:

*„Készakarva egy betűt sem hamisítok.
Akaratlanul? Mit tudom én?”*

(Montaigne: Esszék. Bibliotheca Kiadó. Budapest, 1957. 32. old.)

Kényszer vagy alkotás?

Beteg vagyok, de dolgozom. Mi kényszerít erre? Pénz nem. Dicsőségvágy sem. Talán csak egyszerű kényszer arra, hogy kimondjak valamit, amely belém szorult, mint szú a fába. Mi ez, kényszersmunka vagy alkotás? Talán mindkettő.

„»dolgozni utolsó pillanatig...« A tanács bölcs. De más a kényszersmunka és más az alkotás.”

(Márai Sándor: Napló (1976-1983). Újvári „GRIFF” Verlag, München, é. n. 113. old.)

Ezt a különbséget érzem. A kényszersmunka és az alkotás elválaszthatatlanul összekötődik életem utolsó szakaszán. Szeretnék megszabadulni a munkakényszer alól. Azon az áron is, hogy lemondok az alkotó tevékenységről, de ez nem megy. Valami arra kényszerít, hogy dolgozzam, és ez nem az alkotás vágya. Azt is tudom, hogy teljesen mindegy, mit gondolnak az emberek arról az „isa por és homu”-ról, ami valamikor emberként tevékenykedett, és Szilsárkány evangélikus egyházi születési anyakönyvébe Hegedüs Andrásnéként jegyezték be.

Utólag nézve

„Abban az ábrándban ringatom magam, hogy sohasem voltam balek, mivel annyira semmit se szerettem, hogy egyszersmind ne gyűlöltem volna.”

M. Cioran: A bomlás kézikönyve. Aforizmák. Európa Könyvkiadó. Budapest, 1990. 34. old.)

Én nem mondhatom el Ciorannal, hogy nem voltam balek. Sokszor voltam balek, mert teljes szívből szerettem azt, amit gyűlölöm kellett volna, és megveszekedettem gyűlöltem, amit szeretnem kellett volna.

A hívők kihálnak mellőlünk?

„Az öregséget alighanem annak öröme teszi elviselhetővé, hogy sorra látjuk eltűnni mindazokat, akik hittek bennünk, s akiknek most már nem okozhatunk csalódást.”

M. Cioran: A bomlás kézikönyve. Aforizmák. Európa Könyvkiadó. Budapest, 1990. 88. old.)

Úgy a nyolcvan év felé járva már lassan egy kezemen meg tudom számolni, hogy van-e olyan, aki még hisz bennem. Egyszer-egyszer, ha hallok is ilyenről, az is azt mondja, hogy több éve meghaltam.

Kharón csónakjára várva

„A lélek akkor biztos és nyugodt, ha önmaga útját járja és csak magáért kell felelnie.”

(Montaigne: Esszék. Bibliotheca Kiadó. Budapest, 1957. 107. old.)

Életem utolsó idejében, a korban, amikor már csak Kharón csónakjára várok, helyzetem ilyen szerencsésnek mondható.

(Összeállította: Molnár Gabriella)